

Петро ФЕРЕНЦ
(Рахів, Україна)
Роман КОРСАК
(Ужгород, Україна)

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА МИХАЙЛА ТИВОДАРА: ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА НАУКОВИЙ ШЛЯХ ЗАКАРПАТСЬКОГО ЕТНОЛОГА

20 жовтня 2022 року спливають п'яті роковини від дня смерті відомого вченого, доктора історичних наук, професора, українського етнолога, історика та громадського діяча Закарпаття Михайла Тиводара.

Ще за життя професор Тиводар Михайло Петрович зазнав суспільного визнання та пошанування за свій науковий доробок та громадянську позицію, серед яких – нагороджений орденом «За мужність III ступеня», заслужений професор УжНУ, лауреат премії імені Петра Скунця. На знак пошани в Ужгородському національному університеті його ім'я носить лабораторія етнології та вулиця у місті Ужгороді.

Згадуючи професора Михайла Тиводара, у першу чергу треба звернути увагу на його громадянську, національно-політичну позицію у період пробудження та активізації українського національного руху у 1988–1991 роках за періоду іменованим як «Перебудови Михайла Горбачова». Це були надважливі роки процесу новітнього національного відродження української нації та здобуття державної незалежності України. Важливим було включення у цей рух впливової української інтелігенції, і, зокрема, викладачів вищих навчальних закладів, загалом наукової еліти, що само по собі запускало механізм активізації університетів у цьому процесі. Революційність того часу для подальшого розгортання національного руху важко переоцінити. Стара система мала велику силу і чинила опір, здійснювала адміністративні переслідування спробам громадянської активізації, особливо, дії з українських національних позицій, попри офіційно задекларовану політику «гласності» та «перебудови». У процесі розгортання, активізації національно-демократичного руху в університетському середовищі на початковому етапі 1988–1990 років Михайло Тиводар відіграв важливу роль. На історичному факультеті він підтримував громадсько-активних студентів від переслідувань реакційної частини викладачів і адміністрації факультету та університету, надавав посильну моральну підтримку, спрямовував їх у виразне національно-патріотичне русло, вчив не боятися радянської системи, чинити їй опір, а як випаде, то і переносити переслідування. Це стосувалося у першу чергу організованого у 1988 році на історичному факультеті «Студентського братства» та, особливо, у час активної фази студентського руху восени 1990 року, відомого як «Революція на граніті».

Система радянських цінностей, яка по своїй природі була антиукраїнською, лежала у масовій свідомості широкого загалу суспільства, тим самим

перешкоджала стрімкому росту та масовості українського національного руху. У цей період професор Михайло Тиводар стояв у витоків утворення та діяльності наприкінці 1988 на початку 1989 років першої легальної всеукраїнської організації – «Товариства української мови імені Тараса Шевченка», яка була непідконтрольна структурам КПРС – КДБ. На теренах Закарпаття він входив до організаційного комітету щодо її створення. Це надало великий імпульс у подальшому розвитку національно-патріотичного руху спрямованого не тільки на захист української мови, але й на розбудову загальної просвітницької та організаційної роботи по розгортанню українського національного руху на теренах краю, пробудження історичної пам'яті українців, національної свідомості, як підстави для подальшої боротьби за національно-державне ствердження українців та відродження української держави.

Не менш активна була його роль в організації 1989 році громадсько-політичної організації народо-фронтівського типу – «Народного руху України за перебудову» (тоді офіційна назва), яка в новітній історії України відіграла вирішальну роль у розгортанні масового руху за національно-державне відродження України, кульмінаційним етапом, якого було проголошення 24 серпня 1991 року державної незалежності України. Михайло Тиводар був одним з ініціаторів та співзасновників університетської (18.09.1989) Ужгородської міської (21.07.1989) та Закарпатської крайової організації Народного Руху України (23.09.1989). У 1991–1992 р. Михайло Тиводар був обраний заступником голови та членом Проводу Закарпатської крайової організації Народного Руху з питань роботи в радах народних депутатів.

Та мабуть найбільш яскравою сторінкою його громадсько-політичної діяльності була діяльність в Закарпатській обласній раді. Маючи великий авторитет серед інтелігенції професор Михайло Тиводар Петрович 4 березня 1990 року був обраний депутатом Закарпатської обласної ради. Це були перші в історії вибори на альтернативній основі. Він очолив у раді групу депутатів, опозиційно налаштованих проти тодішнього обкому КПРС, що називалася «Демократична платформа». Активна позиція Михайла Тиводара з трибуни обласної ради викривала антиукраїнські дії керівництва обкому КПРС, обласної ради, тодішньої закарпатської комуністичної партійної номенклатури керованої структурами КДБ.

Особлива роль належить професору Михайлу Тиводару у розкритті та поборенні антиукраїнського, антидержавного змісту діяльності закарпатського обласного керівництва у розігруванні інсценізованого Московою та Будапештом так званої русинської карти, проєктів автономії краю, які були спрямовані проти утвердження незалежності та соборності України. Його чітка безкомпромісна позиція у обласній раді у єдності з майданом тоді на площі Народній в м. Ужгороді, а також, варто віддати належне, позиції тоді ще голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука – зірвали небезпечні проєкти Москви, які планувалися втілити руками закарпатської комуністичної номенклатури восени 1991 року. Готувався сценарій аналогічний Придністровському у Молдові, чи Абхазький у Грузії з метою нанести реванши-

стський удар щойно, проголошеній державній незалежності України та розпочати дезінтеграційні процеси федералізації та розколу України, створення небезпечного анклаву, такого собі ЛДНР, керованого з Москви – зручного плацдарму для політичної і військової агресії. Така невтішна роль відводилася для Закарпаття кремлівськими «архітекторами» та їх завербованими прислужниками здебільшого із середовища комуністичної партійної номенклатури, місцевих структур КДБ. Таким чином, закарпатська комуністична номенклатура та еліта підтримувала вилучення Закарпаття із загальноукраїнських державотворчих процесів, готувала проголошення його автономним краєм з українофобським русинським, по суті російським, забарвленням, а отже і керуванням. В Закарпатській обласній раді професор Михайло Тиводар тоді, восени 1991 року, доклав максимум зусиль, щоб зірвати цей смертельно небезпечний проєкт для майбутнього України.

Та все ж головного удару «русинському рухові», сконструйованому в кабінетах КДБ-ФСБ, професор Михайло Петрович завдав на теренах історичної науки. З під його пера вийшла ціла низка наукових публікацій та гострих, публіцистичних статей які зруйнували міфи, історичні, логістичні та семантичні підміни, маніпуляції з історичними етнонімами. Також були спростовані теоретичні конструкції «новітнього русинства», як ідеології, що виросла на теоретичних засадах російського славянофільства XIX століття, яке було привнесено у край дипломатичними, фінансовими та іншими ресурсами Російської імперії. У новітній період, 1989-1990 року, «русинство», як сурогат політичної ідеології та ідентичності було привнесено на терени краю для поборення українського національного руху структурами КДБ-КПРС. У своїх роботах, професор Михайло Тиводар доводив також і геополітичну зацікавленість у поширенні «русинства» не тільки Росією, але й низкою держав Центральної Європи, головна ідеологія якого допомагає їм у прагненні асимілювати автохтонну українську громаду у цих країнах та загалом ослаблює світове українство.

Безперечно головний доробок професора Михайла Тиводара належить галузі вітчизняної етнології, етнографії закарпатського краю та організації наукових досліджень. Він є автором більш ніж 200 наукових праць з проблем етнології, історії та краєзнавства. Його підручник для вищої школи «Етнологія»(1998р.) був першим в Україні серед подібних видань, витримав декілька видань і продовжує тримати першість в освітньому просторі України із цього предмету. Також він був членом редколегії наукових збірників "Carpatica-Carpatika" та "Вісник Ужгородського університету. Серія Історія". Значною є його заслуга у розбудові музейної справи Закарпаття, зокрема у формуванні експозиції Ужгородського скансену.

На завершення відзначимо, що Михайло Петрович був переконаний, що українська національна ідея буде реалізована лише за наявності в українському етносі достатньої кількості енергійних лідерів-пасіонарів, і докладав максимум зусиль для їх підготовки та виховання, будучи й сам високодостойним українським патріотом, висококваліфікованим істориком-дослід-

ником, визнаним науковцем, талановитим педагогом, багатогранною особистістю високої культури та людиною з великої літери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альманах Українське Державотворення. Випуск 6. Ужгород: Карпатський Університет імені Августина Волошина, 2021. 54с.
2. Олашин М.В. Тиводар Михайло Петрович. Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. Ужгород: ЗОО НТШ, Карпатський Університет імені Августина Волошина ім. Августина Волошина, в-во Гражда, 2007.
3. Тиводар М.П. Етнографія Закарпаття: історико-етнографічний нарис. Ужгород: Гражда, 2010. 416 с.
4. Тиводар М.П. Етнологія: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Львів: Світ, 2004. 623 с.
5. Тиводар М.П. Закарпаття: народознавчі роздуми. Ужгород: Карпати, 1995. 208 с.
6. Тиводар М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка. Ужгород: Гражда, 2005. 284 с.
7. Тиводар М.П. Історія села Бедевля. Ужгород: Гражда, 2013. 564 с.
8. Тиводар М.П. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.: історико-етнографічне дослідження. Ужгород: Карпати, 1994. 560 с.